

AVRUPA'NIN DOĞU ORTAKLIĞI PROGRAMI VE RUSYA'NIN ARTAN ETKİSİ

Özge Nur ÖĞÜTCÜ

Analist (2013-2017)

Analiz No : 2014 / 3

13.03.2014

Avrupa Birliği (AB) Doğu Ortaklığı programı, Sovyet Birliğinin dağılmasından sonra bağımsızlığını kazanan, henüz AB ve NATOya katılmamış, Doğu Avrupa ve Kafkaslarda bulunan 6 ülke ile[1] ilişkileri derinleştirmek üzere 2009 yılında, AB Komşuluk Politikası kapsamında geliştirilmiş bir programdır. Birçok yapısal düzenleme çerçevesinde ikili ilişkiler boyutunun yanı sıra çok-taraflı boyutları da içermekte[2] ve Ortaklık Anlaşmaları da dâhil olmak üzere, ekonomik ve sektörler arası bağların güçlendirilmesi (mesela enerji güvenliği konusu ve enerji çeşitliği çalışmaları), vize diyalogları ve hareketliliğin sağlanması, siyasi diyalog, güvenlik meselesi gibi çalışma alanlarını kapsamaktadır. [3] Hem ikili hem de çok boyutlu ilişkileri geliştirmeyi hedefleyen bu program 2014-2017 yılları arasında başlıca çalışma alanlarını demokrasi iyi yönetişim ve istikrar, ekonomik uyum, enerji güvenliği ve insanlar arası irtibat olarak belirlemiştir. [4] Kısacası AB Doğu Ortaklığı Programı ile henüz üye olmaya hazır olmayan ama dış ilişkiler açısından önem teşkil eden ülkelerle komşuluk politikaları çerçevesinde ve iş birliğini arttırıcı programlar yoluyla ilişkilerini yürütmeyi amaçlamaktadır.

Bu ülkelerle ilişkilerini tek tek ortak ülkeler düzeyinde yürüten AB, son dönemlerde bazı zorluklarla karşılaşmıştır. Örneğin geçtiğimiz aylarda Moldovada yaşayan Gagavuzlar, düzenlenen gayri resmi bir referandum sonucunda iş piyasasına erişim bakımından Avrupa Birliği ekonomik uyumu yerine Rusya tarafından hayata geçirilen Gümrük Birliğine eklemlenme yönünde irade ortaya koymuştur. Hatta Gagavuz bölgesinin Moldovadan ayrılması da gündeme gelmiş, fakat Moldova mahkemelerince ayrılmaya ilişkin referandum sonuçları reddedilmiştir.[5] Moldovanın Transdinyester bölgesinde 2003 yılında Rusya tarafından gündeme getirilen Kozak Memorandumu da soruna çözüm sağlama yolunda başarısız bir girişim olarak kalmıştı. Karma nüfustan oluşan Moldovanın Federal bir hükümet ile yönetilmesini öngören öneri, daha sonra Moldova Cumhurbaşkanının öneriyi reddetmesi ile rafa kaldırılmıştı.[6] Bugün Transdinyester ile Moldova arasındaki çözümsüzlüğün, Rusya odaklı Gümrük Birliğine üyelik ile AB arasındaki

tercih yapılması paralelinde devam ettiği görülmektedir. Sorunlu bir diğer konu olan enerji açısından bakıldığında ise, Transdinyester bölgesinde bulunan ve Moldovanın enerji ihtiyacını karşılayan solar sistemlerin Rus bir firma olan Inter RAO UESe ait olması da kritik öneme sahiptir.[7] Bu birebir AB ile olan ilişkileri doğrudan etkilemese de, enerji çeşitliliğini arttırmak istemesi açısından ABye uzun vadede bölgesel projeler bağlamında engel teşkil edebilir. Bu durum ve süreç iyi yönetilmediği takdirde, bölgede potansiyel yeni bir zorluk olarak ortaya çıkabilir. Diğer taraftan, Moldova şarap üretimi ve ihracatı başta olmak üzere AB ile de ticari açıdan iyi ilişkiler içinde olmaya çalışmaktadır.

Doğu Ortaklığı Programı kapsamında ilişkiler yürütülen bir diğer ülke olan Ermenistan, AB ile Vilnüs Zirvesinde ortaklık anlaşması imzalanması beklenilirken sonunda 2013ün Eylül ayında ticari alanda Gümrük Birliğine katılma kararı ile tercihini Rusyadan yana kullanmıştır. Ermenistan güvenlik konusunda da son dönemlerde Rusya ile ilişkilerinde uzun vadeli yükümlülükler ihtiva eden anlaşmalar yapmıştır. 2005 yılında Rusya Gümrüdeki askeri üssünü genişletmiştir.[8] Ayrıca Ermenistan 2007 yılında kabul edilen Ulusal Güvenlik Belgesinde ülke güvenliği ve güç dengesi açısından Rusyanın bölgedeki varlığını sürdürmesi gerektiği dile getirilmiştir.[9] Bu durum anlaşmaların içeriği bağlamında ABnin öngördüğü paketler ve gerekliliklerle örtüşmemektedir. Askeri durumların doğrudan bağlantısı yok gibi görünse de, AB Doğu Ortaklığı Programı ikili ve sektörler arası çok boyutlu bir yapı teşkil ettiği için, uzun vadede bu bölgede güçlü bir Rus askeri varlığı ve Ermenistanın güvenliğini Rusya ile sağlamak istemesi; enerji faktörü de göz önünde bulundurulduğunda hem ilişkileri hem de bölgesel dengeleri etkileyebilecek niteliktedir.

Belarus her alanda Rusyanın yakın ortağı konumundadır ve AB ile daha derin bir bütünleşme şu anda sunulan biçimi ile mümkün görünmemektedir. Belarus ile AB arasında sürecin sürekli olarak askıya alınması ve durgun dönemler yaşanması hâlihazırda bunun göstergesidir. Beyaz Rusya Dünya Ticaret Örgütü üyesi de olmadığından AB ile ekonomik bütünleşme ihtimali hali hazırda düşüktür.

Bölgenin ekonomik ve askeri açıdan en güçlü ülkelerinden olan Azerbaycanın hem enerji çeşitliliği hem de ilişkilerin giderek derinleşmesi açısından en vaat veren ortak olduğu söylenebilir. Fakat hali hazırda Dağlık Karabağda süregiden ihtilaf, istikrarı sağlama potansiyeli olan Azerbaycanı zorlamaktadır. Türkiye ile yakın ilişkiler içinde olan Azerbaycan, AB ile iyi ilişkiler içinde olmasına rağmen Belarus gibi Dünya Ticaret Örgütü üyesi olmaması bakımından daha derin bir ekonomik anlaşmanın gerekliliklerini şu anda karşılayamamaktadır.[10] Yine de Hazar Denizi özellikle son dönemlerde öne çıkan birçok enerji projesi için can damarı olmuş, gerek BP gibi önemli şirketler açısından gerekse enerji alanında bağımlı yaşayan ülkelerin dış politikaları açısından önemli bir kaynak olarak değerlendirilmektedir.

Kafkasyada Doğu Ortaklığı Programına dahil olan bir diğer ülke Gürcistandır. Demiryolları ile ticaret ve transit alanında bölgedeki konumunun sağladığı avantajı öne çıkarmaya çalışan Gürcistan, özellikle AB ile ilişkilerine özel önem atfetmektedir. 2008 yılında Rusya ile yaşanan çatışma sonrasında Gürcistan ABden ciddi anlamda ekonomik yardımlar almıştır. Güney Osetya ve Abhazya ile süregiden sorunlar, Rusya ile ilişkilerde son yıllarda çatışma seviyesine çıkan anlaşmazlık gibi konular nedeniyle bölgesel dengeler ve istikrar

açısından Gürcistan kritik öneme sahiptir. Ancak Gürcistan iç siyasetinde yaşanan istikrarsızlıklar, ülke içinde yaşanan siyasi kutuplaşma[11], Abhazya ve Güney Osetya gibi bölgesel krizlerin çözülmesi sürecinde yaşanan yönetişim sorunları[12] Gürcistanın AB ile ilişkilerini geliştirmeye başlamadan önce demokratikleşme sorunu ile mücadele etmesi gerektiğini göstermektedir.

Son ve en güncel olarak Ukrayna da daha derin bütünleşme adımları atma konusunda Rusya ve AB arasında kalmıştır. NATO üyeliği için başvurusunu geri çeken ve henüz yeni bir başvuru da yapmayan Ukrayna, AB ve NATO ile yakın ilişkilerini sürdürmeye özen göstermektedir. Ancak son krizin de gösterdiği üzere örneğin Kırımda Rusya yanlısı bir siyasi ayaklanma ülke içi istikrarı derinden sarsabilmektedir. Bu gelişmeler NATO ve AB ile ilişkilerde daha önce yaşanan tedirginliği haklı çıkarmıştır. NATO Genel Sekreteri Rasmussenin Ukraynada yaşanan kriz ile ilgili sert açıklamaları NATOnun Rusya ile olan ilişkilerinin de bu gelişmelerden sonra gözden geçirileceğini göstermektedir.[13] Ukraynanın toprak bütünlüğüne ve egemenliğine müdahale ettiği gerekçesi ile Rus yetkililer ile acil düzenlenen bir toplantının ardından açıklama yapan Rasmussen NATOnun Ukrayna ile ilişkilerini daha da güçlendireceğini ve acil adımlar atılması gerektiğini belirtmiştir.[14] NATOnun bu açıklaması hali hazırda NATO üyesi olan birçok AB üyesi ülkeyi de ilgilendirmekte, en başta enerji güvenliği başlığı sebebiyle ve AB Doğu Ortaklığı Programı kapsamında ilişkilerin derinleşmesi sürecini de etkilemektedir. Öte yandan Kırımda yaşanan kriz Batı dünyası ile Rusya arasında yaşanan bir soğuk savaş olarak algılanmıştır.[15] Şu an yaşanan kriz aslında Soğuk Savaş dönemi dinamikleriyle tam olarak örtüşmese de çok kutuplu sistemi öngören Rusyanın bu yoldaki çalışmaları, Rusya tarafından hayata geçirilen Gümrük Birliği, ABnin önerdiği programlarla, *Derin ve Kapsamlı Ticaret* Anlaşması (DFTCA)[16], ekonomik alanda çakışmaktadır ve bölgede ekonomik anlamda soğuk rüzgârlar estirmiştir.

Ukrayna ve Moldovada yükselen sesler ve ortaklık programına dâhil edilmiş diğer ülkelerdeki gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda, ABnin Doğu Ortaklığı Programı kapsamında ilişkiler yürüttüğü ülkelerde zorluklar yaşaması bu programın şu anki haliyle başarıya ulaşmada sorunlarla karşılaşması ihtimalinin yüksek olduğunu görülmektedir. Her ne kadar ikili ilişkiler kapsamında tasarlanmış ve AB ile ilgili devlet arasında özel olarak yürütülen bir program olsa da, Gümrük Birliği ve ikili boyutta Rusya ile olan ekonomik ilişkiler ABnin ön gördüğü prensipleri karşılamamakta ve önerdiği derinleşme anlaşmaları ile örtüşmemektedir. Sivil toplum alanında da faaliyetler gösteren Doğu Ortaklığı programı önümüzdeki dönemlerde bahsi geçen ülkeler ile ilişkilerini gözden geçirmesi ve program çerçevesinde ilişkilerin boyutunu yeniden ele alması, ilgili bölgelerde istikrar ve uzun dönemli derin bir işbirliğinin sağlanması açısından daha faydalı olabilir. Yani hem bölgesel anlamda hem de ikili ilişkiler anlamında önemli alanlara değinen programın uygulanabilirliğini ve uzun vadede başarı potansiyelini koruması açısından bir reform gerekebilir. Hem etki alanını genişletmek isteyen hem de bu bölgelerle ilişkilerini tekrar derinleştirerek çok kutuplu bir sistemde küresel aktör olarak yerini almak isteyen Rusya [17], enerji konusunda da gücünü elinde tutarak, alternatif yapılar sunmaktadır. ABnin bu gelişmeleri dikkate alan düzenlemeler yapılması gerekliliğini de gündeme alması muhtemeldir.[18]

[1] Bu 6 ülke Beyaz Rusya, Ukrayna, Moldova, Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistandır.

[2] Bu program kapsamında ikili olarak AB üyesi ülkeler ve Doğu Ortaklığı Programı kapsamına alınmış ülkeler arasında ilişki kurulmaktadır. Ayrıca ortakları bir araya getirmeyi amaçlayan çok yanlı boyutlu bir sistemi de vardır.

[3] Eastern Partnership Multilateral Platforms 2014 - 2017, http://eeas.europa.eu/eastern/index_en.htm

[4] The Eastern Partnership Multilateral Platforms - 2014-2017, http://eeas.europa.eu/eastern/platforms/2014

[5] Gagauzia: A new attack on the Eastern Partnership?, EUobserver, 04.02.2014, http://euobserver.com/opinion/123000

[6] Moldova: Regional Tensions over Transdniestria, International Crisis Grup, 17.06.2004, http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/europe/157_moldova_regional_tensions_over_transdniestria.

[7] EU Eastern Partnership, Moldova, http://www.easternpartnership.org/partner-states/moldova

[8] Moscow to strengthen its position in South Caucasus - Putin, Voice of Russia, 2, 12.2014, http://voiceofrussia.com/news/2013_12_02/Mo

Caucasus-Putin-8832/

[9] Republic of Armenia, National Security Strategy 2007, approved at the session of National Security Council at the RA President office on January 26, 2007, http://www.mfa.am/u_files/file/doctrine/Doctrineeng.pdf

[10] EU, Eastern Partnership, Azerbaijan, http://www.easternpartnership.org/partner-states/azerbaijan

[11] Alexander Izotov, Kristi Raik, Alexei Sekarev, The Post-Vilnius Challenges of the Eastern Partnership, No. 15 ISSN 2228-0391, Estonian Center of Eastern Partnership, 12.2013, s22, http://eceap.eu/ul/Raport15_dets2013__2_.pdf

[12] EU Eastern Partnership, Georgia, http://www.easternpartnership.org/partner-states/georgia

[13] NATOdan Rusyaya sert uyarı, Milliyet, 06.03.2014, http://dunya.milliyet.com.tr/nato-dan-rusya-ya-sert-uyari/dunya/detay/1847203/default.htm

[14] Remarks by the NATO Secretary General, Anders Fogh Rasmussen at the Press Conference held following the meeting of the NATO-Russia Council at NATO HQ, Brussels, 05.03.2014, http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_107743.htm

[15] Nerdun HACIOĞLU/MOSKOVA/ Muammer ELVEREN/SIMFEROPOL, Yeni Soğuk Savaş, Hürriyet, 03.03.2014, http://www.hurriyet.com.tr/dunya/25928056.asp

[16] Orijinal adıyla Deep and Comprehensive Free Trade Agreement

[17] Alexander Izotov, Kristi Raik, Alexei Sekarev, The Post-Vilnius Challenges of the Eastern Partnership, No. 15 ISSN 2228-0391, Estonian Center of Eastern Partnership,

12.2013, s.8, s.14, http://eceap.eu/ul/Raport15_dets2013__2_.pdf

[18] David Rinnert, The EU must rethink its eastern neighbourhood strategy following its failures at the Eastern Partnership summit, LSE Blogs, 02.12.2013, http://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2013/12/02/the-eu-must-rethink-its-eastern-neighbourhood-strategy-following-its-failures-at-the-eastern-partnership-summit/

Photo: euintheus.org

Yazar Hakkında :

Özge Nur Öğütcü Ekim 2013 ile Aralık 2017 Analist olarak AVİM'de çalışmıştır. Öğütcü, Orta Asya bölgesi ve İran üzerinde çalışmalar yürütmüştür.

Atıfta bulunmak için: ÖĞÜTCÜ, Özge Nur. 2026. " AVRUPA'NIN DOĞU ORTAKLIĞI PROGRAMI VE RUSYA'NIN ARTAN ETKİSİ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2014 / 3. Mart 13. Erişim Ekim 30, 2026. https://avim.org.tr/public/tr/Analiz/AVRUPA-NIN-DOGU-ORTAKLIGI-PROGRAMI-VE-RUSYA-NIN-ARTAN-ETKISI

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır